

Мачушник О. Л., Ножичківська О. Ю. Розуміння відповідальності сучасною молоддю / Мачушник О. Л., Ножичківська О. Ю. // Сучасний вимір психології та педагогіки: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24-25 травня 2019 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. – С. 23-26.

С. 23

Мачушник О. Л.

викладач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології,

Ножичківська О. Ю.

студентка IV курсу соціально-психологічного факультету,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

РОЗУМІННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ

У «Психологічній енциклопедії» відповідальність тлумачиться, як внутрішня самореалізація і самодетермінація зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин здійснюваних учинків і їх наслідків та в контролі своєї здатності бути причиною змін у навколишньому світі і власному житті [3, с. 60-61]. Сутність відповідальності розглядали І. Бех, М. Левківський, Т. Морозкіна, К. Муздибаєв, В. Остринська, М. Савчин, І. Сопівник, Л. Татомир, І. Уледова та інші, трактуючи її як особливий мотив людських вчинків, систему відповідальних уявлень і ставлень, смисловий принцип регуляції поведінки індивіда. Відповідальна людина, за К. Абульхановою-Славською, знає, що вона робить і передбачає результати власних дій. За твердженням вченої, непотрібним стає контроль, оскільки людина усвідомлює свою відповідальність і відчуває потребу знайти оптимальні можливості для досягнення цілей, які ставляться перед нею. Відповідальність передбачає впевненість у власних силах [1, с. 112]. Якнайповніше уявлення про психологічне розуміння відповідальності міститься в працях К. Муздибаєва. Розвиток відповідальності

характеризується зміною її інстанції: від відповідальності перед дорослим до її інтерію-

С. 24

ризації, коли совість стає основним регулятором поведінки [2]. Задля вивчення відповідальності ми розробили анкету, яку запропонували 30 студентам 3 курсу соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

На питання, що таке відповідальність, найбільший відсоток осіб (47 %), вважає, що відповідальність – це здатність відповідати за свої слова та вчинки. 20 % – зазначають, що це свідоме ставлення людини до вимог суспільства. Для 17% – це риса людини, вміння проявити себе, дотриматися свого слова, бути людиною з великою силою волі. 13% осіб відповіло, що це самостійність, готовність приймати рішення. І для 3 % осіб – це певна влада, коли все в твоїх руках. Можна сказати, що для цих людей відповідальність – це відчуття захищеності і контроль над життям. Бути відповідальною людиною важливо для усіх досліджуваних, вони на 100 % підтримують цю тезу, адже: «це є важливим для самої людини, її проблеми зменшуватимуться» (30 %); «суспільство ставатиме кращим» (20 %); «від цього залежить майбутнє, все в житті» (17 %); «зростатиме повага людей» (14 %); «кожен повинен нести відповідальність за свої дії та вчинки» (13 %); «особистість ставатиме більш самостійною» (6 %).

Оцінюючи свою відповідальність за десятибальною шкалою, студенти вказали наступні відповіді: 1 місце, найнижче, – 7 %; 2 – 10 %; 3 – 3 %; 5 – 27 %; 6 – 10 %; 7 – 27 %; 8 – 13 %; 9 – 3 %. На найвищу сходинку себе не поставив ніхто. Отже, можна сказати, що серед опитуваних, за їх власною оцінкою, більше осіб невідповідальних та із середнім рівнем відповідальності. 70 % студентів вважають, що вони відповідально ставляться до себе та свого життя, пояснюючи це тим, що вони «хочуть добре жити, вдало закінчити навчання, проводити час із користю», 30 % опитаних не вважають себе такими. На питання про те, наскільки відповідально молоді люди ставляться до власного

здоров'я, наші респонденти дали наступні відповіді: «так, адже здоров'я є дуже важливим» (54 %), «не завжди» (26 %), «ні, не слідкую за ним» (20 %). На питання «Чи вдається Вам розпланувати свій день так, щоб встигати усюди?» студенти відповіли так: 40 % – «не завжди», по 30 % – отримали відповіді «ні» і «так». Отож, з цього можна зробити такі висновки: ті студенти, які все-таки планують свій день, більш пунктуальні, відповідально ставлячись до себе та до інших, вони розпланують свій день так, щоб мати час і на працю, і на відпочинок. На питання про найбільшу відповідальність, яку дотепер студенти брали на себе, відповіді були наступними: 27 % – догляд за дитиною, 23 % – ведення заходу, 20 % – власне життя (подорож), 13 % – вибір вищого навчального закладу, 10 % – гроші. 7 % не написали нічого, можливо через те, що дійсно не брали на себе ще ніякої відповідальності.

Речення «відповідальна особистість – це...» молодь продовжила так: 50 % – «людина, яка виконує свої обіцянки, передбачає наперед свої дії, дотримується свого слова». 23 % – «доросла, самостійна, наполеглива, впевнена особистість». 17 % – «особистість, яка думає про себе та про інших, якій можна довіритися». 7 % – «особа, яка свідомо ставиться до будь-чого». 3 % – «людина, що поводить себе відповідно до умов суспільства». Стосовно питання «Що для Вас буде на першому місці – допомога батькам у хатніх справах чи розваги?» 94 % молодих людей відповіли, що допомагатимуть батькам. 6 % – зроблять роботу після розваг, якщо вона не важка. Прикрим для нас стало те, що деякі молоді люди можуть пообіцяти й не виконати своєї обіцянки навіть перед своїми друзями, якщо у них з'являться власні справи, не

С. 25

зважаючи на те, що їхні друзі будуть очікувати підтримки та навіть матимуть у ній певну необхідність. За результатами ситуації «Якщо Ви пообіцяли своєму другові (подрузі) сходити з ним до лікаря, але у Вас виникли термінові справи, то Ви...», 51 % респондентів попросять вибачення і підуть у своїх справах, або перенесуть похід до лікаря. 33 % – відмінять справи і сходять з другом. 13 % – намагатимуться поєднати і справи, і похід до лікаря, а 3 % – дивитимуться на

те, які це справи і якого лікаря планується відвідати. За результатами проблемної ситуації («викладач запропонував Вам виконати реферат з дуже важливою інформацією для аудиторії. Ви погодилися, але ввечері друзі запросили Вас у кіно, то Ви...») 53 % молодих людей виконують завдання, 37 % намагатимуться поєднати обидві справи, 10 % – підуть у кіно. Отже, можна сказати, що більшість студентів відповідально поставляться до начального завдання.

На питання: «Чи лякає відповідальність більшість людей?» студенти дали такі відповіді: 80 % обрали відповідь «так», пояснюючи це тим, що «людина переживає, чи вона правильно виконує завдання; хочеться мати довіру; немає впевненості в собі; не можуть виконати свій обов'язок; це самотійність, а більшість бояться самотійності. 20 % написали «ні», тому що «бути відповідальним – це добре». Визначаючись із питанням, яких людей у світі більше – відповідальних чи невідповідальних, 73 % наших досліджуваних обрали варіант «більшість невідповідальних», 27 % – вважають, що більше все-таки відповідальних. На думку студентів, у світі більшість невідповідальних людей, бо багато людей байдужі до того, що і як вони роблять; вони не несуть відповідальності за свої слова, дії, вчинки, просто не замислюючись над наслідками такого свого ставлення. Роздумуючи над питанням про схожість понять відповідальність і мораль, 63 % молодих людей обрало варіант відповіді «так», тому що «мораль включає в себе відповідальність; невідповідальністю можна порушити будь-яку моральну якість; рівень відповідальності залежить від рівня моральності; спільне між ними – щирість та доброта; мораль – це система поглядів, уявлень у суспільстві, а відповідальність – це ставлення людини до вимог суспільства». На противагу їм, 27% юнаків висловилися за варіант «ні», адже «мораль – це поведінка людини, а відповідальність – здатність людини робити всі справи до кінця; відповідальність характеризує людину більше, ніж мораль». Ще 10 % не змогли визначитися із відповіддю, вочевидь, погано розбираючись в обох поняттях. 93 % молоді вважає, що за допомогою відповідальності людина може стати ближчою до іншої людини та

здобути її повагу, пояснюючи це наступним чином: «відповідальні люди зроблять все, що просять; деякі поважатимуть, а деякі – «ні»; якщо одна людина поставиться до іншої з відповідальністю, то інша поважатиме її за це й також допомагатиме». 7 % не дали відповіді на це питання, не знаючи що відповісти.

На питання «Чи кожна людина несе відповідальність за свою професію?», студенти дали такі відповіді: 70 % – «так, адже це серйозно; особливо, коли професійна діяльність дозволяє будь-яким чином впливати на інших людей». 30 % – «ні, не всі, бо багато лікарів допускають великих помилок через свою неуважність». Стосовно відповіді на питання «Якщо перед Вами буде поставлене завдання, яке Вам не до вподоби, чи виконаєте Ви його з усією відповідальністю?», то 57 % обстежуваних осіб будуть виконувати відповідально, адже це важливо, вони прикладуть більше зусиль, бо людина не завжди отримує завдання, які їй до вподоби. 29 % – не знають, їм доведеться «домовлятися із собою», і результат цих

С. 26

«перемовин» невизначений заздалегідь. Ось які пояснення вони надали: «якщо для когось це буде важливо; залежить від обставин; буде важко виконати; можливо, якщо буде мотивація». Ще 14 % – чесно призналися, що не будуть напружувати себе, бо не матимуть натхнення, але матимуть лінь. Радую, що на питання «Якщо під час виконання певного виду роботи з колегою Ви допустите помилку, чи перекладете Ви відповідальність з себе на іншого?» 80 % молодих людей відповіли «ні», адже це буде їхньою виною, і совість не дозволить зробити їм так. Водночас, вони не хочуть залишуся без колеги, тому намагатимуться виправити свою помилку. Проте, ми мали ще й інші відповіді на це питання, які демонстрували егоїстичний підхід до справ у наших досліджуваних: 10 % опитаних спокійно перекладуть відповідальність на іншу особу, аби не постраждати самому, 7 % – теж матимуть таке бажання, але вважають, що знайдуть у собі сили стриматися, і 3 % – вважають, що ще хтось повинен розділити з ними відповідальність за їх помилку.

Отже, підсумовуючи, можна з впевненістю сказати, що відповідальність – це таке психологічне явище, яке стосується всіх сфер людської діяльності (довкілля, стосунків між людьми, ставлення до дорученої справи, здоров'я, власного життя тощо). Ця якість дає можливість людині відчувати свою силу, значимість, вагу у суспільстві, керувати собою та своїм часом і з легкістю досягати омріяного.

Список літератури:

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 335 с.
2. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – М.: Наука, 2000. – 435с.
3. Психологічна енциклопедія / [авт.-упор. О. М. Степанов]. – К.: «Академвидав», 2006. – С. 60-61.